

TÜRK-İSLÂM MEDENİYETİ

AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Kış ve Yaz Dönemlerinde, Yılda İki Kez Yayınlanan
Uluslar Arası Hakemli Bir Dergidir.

Sayı 7/ Kış

Konya - 2009

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİNDE ULAHLAR¹

Mucize ÜNLÜ*

Özet

XIX. yüzyılın son çeyreğinde balkan uluslarının Makedonya'ya sahip olma mücadelesine Ulahlar da katılmıştır. Bu süreçte en fazla anlaşmazlığı Rumlarla yaşamışlardır. Latince konuşan bu Ortodoks topluluk Patrikhane ve Rumların baskıları karşısında kilise ve mekteplerini Rumlardan ayırmaya, anadilde eğitim ve ayin yapabilme hakkını elde etmeye çalışmışlardır. Osmanlı yönetiminden ise diğer gayri müslimler gibi ayrı bir millet olarak tanınmayı talep etmişlerdir. Patrikhanenin nüfuzunu gözardı edemeyen Osmanlı yönetimi devlete sadakatiyle tanınan Ulahları ayrı bir cemaat olarak ancak Mayıs 1905'te tanımıştır. Ulahların güven ve emniyeti için gösterilen ihtimam II. Abdülhamit döneminden sonra da sürmüştür.

Anahtar kelimeler: Ulah,, Rum, patrikhane, Makedonya sorunu

The Vlachs In The Era Of Abdülhamit

Abstract

The Vlachs joined the conflict of Balkans natives for Macedonia in the last quarter of 19th century. In this period they had most discord with Greeks. This community who spoke in Latin, tried to separate their churches and schools because of domination of both Patriarchate and Greeks. They tried to have rights of education and celebrate in native language. They also wanted to be recognized by Ottoman government as the other non-moslems. The Ottoman government could not recognize the Vlachs who were eminent for allegiance, immediately. Because he could not omit the authority of Patriarchate. The Ottoman Government recognized them scarcely on May 1905. The accuracy for security of Vlachs kept on going after Abdülhamit II.

Key words: Vlachs, Grek, patriarchate, Macedonia conflict

Giriş:

Ulahlar, Latince kökenli lehçeler konuşan, az çok Romenleşmiş, Paleobalkanik toplulukların soyundan geldiği varsayılan ve hayvancılık yapan topluluklardır (Brown 2003: 121)². Bizans kaynaklarına göre, Adriyatik Denizi'nden Sava ve Tuna Irmaklarına kadar uzanan alanda, Karadeniz, Ege Denizi ve kuzeyde Volos-Arta hattını kapsayan bölgede var olmuşlardır. Dolayısıyla bugünkü Yunanistan, Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla oluşan bazı ülkeler Ulahların yaşadıkları yerlerdir

¹ Bu çalışma CIEPO 18, International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies (Zagreb, Hırvatistan) Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

² VIII. ve IX. yüzyıllarda onlar hakkında yazılmaya başlayan yazılarda Vlahlar, Valahlar, Volohlar, Ulahlar gibi isimler kullanılmıştır. (Tosun 2006: 252).

(Dimçev 2002: 125). Ulahların bir kısmı da Macaristan'ın Transilvanya bölgesinde oturmuşlardır (Karal 1995: 46).

Osmanlılar Balkanları fethedildiğinde karşılaştıkları halklardan biri de Ulahlar olmuştur. Bulgaristan'ın fethinden sonra yapılan tahrir kayıtlarından burada Türk, Rum, Bulgar, Çingene ve Yahudi nüfus yanında Ulahların da yer aldığı anlaşılmaktadır (Hacısalihoğlu 2006: 541). Ortaçağ'da Sırbistan ile Ragusa arasındaki ticarete beygirlerle taşımacılık yaparak önemli rol oynayan Ulahlardan Osmanlı Devleti'nde orduda takviye kuvvet olarak yararlanılmış, bir kısmı madenlerde muhafızlıkla görevlendirilmiş, bir kısmı ise duvar ustalığı yapmıştır (Malcolm 1999: 256- 257). Bayezid döneminde yapılan anlaşma ile Ulahlara, Bizans döneminde sahip oldukları bütün hakları kullanabilme imkânı tanınmış, vergi ve benzeri konularda kolaylıklar gösterilmiş ve serbestçe ticaretle uğraşma imkânlarına sahip olmuşlardır. (Dimçev 2002: 126- 128).

Ulahların yaşadıkları toprakların güneyinde XVII. yüzyılda gelişen Moschopolis kenti bir dönem Balkanların en önemli Ulah merkezi olmuştur. Buradaki ticarethaneler İtalya, Avusturya ve Macaristan'da şubeler açmışlardır (Malcolm 1999: 258-259). XVIII. yüzyılda Viyana, Leipzig, Kronstad (Brasov) ve diğer bölgelerde ticaret yapan Osmanlı tüccarları arasında Ulahlar da bulunmaktadır (Taştan 2006: 436). XIX. yüzyıl ortalarından itibaren ise Makedonya'nın büyük sanayi ve ticaret merkezlerinde kurulan işletmelerin, açılan fabrika ve santrallerin sahipleri veya hissedarları arasında yer almışlardır (Hamzaoğlu 2000: 115).

1870'li yıllara kadar nüfusça ve siyaseten kendilerinden fazla söz edilmeyen Ulahlar bu tarihten sonra Makedonya sorunu dolayısıyla gündeme gelmişlerdir. Özellikle yüzyılın son çeyreğinde Balkan toplulukları büyük devletlerden aldıkları destek ile Makedonya'da üstünlük sağlama mücadelesine girmişlerdir. Bu mücadelede çeşitli baskı ve propaganda yöntemlerini kullanmışlar ve bölgede anarşi ve şiddet olayları eksik olmamıştır (Hamza 1986: 1205). Her Balkan ulusu Makedonya'da daha fazla hak sahibi olduğunu kanıtlayabilmek adına nüfus istatistikleri düzenlemiştir. Bu istatistiklere göre XIX. yüzyıl sonunda Makedonya'da 100 bin dolayında Ulah nüfus bulunmaktadır (Yerasimos 1994: 65). 1902 ve 1904 yıllarında bu rakam 99 bin olarak belirtilmiştir (Saatçi 2006: 560; Harp Akademileri Komutanlığı 1992: 90). Alman istatistikleri de 1905 yılında Makedonya'da 100 bin Ulah'ın var olduğunu göstermektedir (Yerasimos 1994: 98). Balkan Savaşları döneminde Makedonya'daki etnik yapıya dair düzenlenen istatistiklerde de Ulah nüfus farklı rakamlarla ifade edilmiştir. Bulgar istatistikleri Ulah nüfusu 77.267 olarak gösterirken Sırp istatistikleri 74.465, Yunan istatistikleri ise 41.200 şeklinde kaydetmiştir (Okur 2006: 616).

Nüfusları farklı kaynaklarda farklı rakamlarla ifade edilen Ulahlar, çoğunlukla Manastır, Selanik, Kosova ve Yanya vilayetlerinde yaşamaktaydılar. Manastır vilayetinde Manastır sancağı (Manastır, Resne, Filorine, Kayalar, Pirlepe ve Ohri kazaları), Görice sancağı (Kesriye kazası) ve Serfice sancağı

(Gerebene kazası), Selanik vilayetinde Selanik sancağı (Karaferye, Katrine, Gevgili kazaları) ve Siroz sancağı (Demirhisar kazası), Kosova vilayetinde Üsküp sancağı (Köprülü, Kumanova, Koçana kazaları), Yanya vilayetinde ise Ergiri Sancağı (Pomçi kazası) Ulahların yaşadıkları yerlerdir³.

1. Patrikhane ve Ulah-Rum Anlaşmazlığı

Ulahlar, Makedonya sorunu çerçevesinde en fazla problemi aynı mezhepten olan Rumlarla yaşamışlardır. Fatih, İstanbul'un fethinden sonra İstanbul Patrikliği'ni Ortodoks cemaatin ruhanî lideri tayin etmiş, Bulgar ve Sırp kiliselerinin bağımsızlığını kaldırarak Bulgar ve Sırp'ları İstanbul Patrikliği'ne bağlamıştı. Patrik, millet başı olarak devlet protokolünde seçkin yerini almıştı. Sokollu zamanında bir istisna olarak İpek Patrikliği Sırp'lar için tekrar kurulmuşsa da ancak 150 yıl yaşayabilmiştir (Toros 1985: 1009; İnalçık 1992: 18-19). 1750'li yıllarda Fenerliler, eski Bizans İmparatorluğu'nu Helenleştirilmiş şekilde yeniden kurmak için harekete geçmişlerdir. Ohri'de Bulgarlar ve İpek'te Sırp'lar için bulunan otonom kiliseler, Patrikhane'nin 1765 ve 1767'de çıkarılan kararları ile kaldırılmıştır. Bulgar, Sırp, Ulah piskopos ve rahiplerin çoğu görevden alınarak yerlerine Rumlar atanmış ve Fener Patrikhanesi Türkiye'deki tek Ortodoks kilisesi haline gelmiştir (Ortaylı 1985a: 999; Şıvgın 1999: 478-479). Patrikhane, Ortodoks tebaa üzerinde din, hukuk ve eğitim konularında etkindi. Fenerli Rum aristokrasisi ise Osmanlı bürokrasisinde önemli bir yere sahipti. Hatta Mora isyanına kadar Eflak-Boğdan voyvodalıklarına da Rumlar getirilmişti (Ortaylı 1985b: 1027).

Devlet içindeki konumundan istifade eden Patrikhane; Bulgar, Sırp, Romen ve Ulahları Helenleştirmeye çalışmıştır. Bu çabalar, tebaayı küçük, otonom kültürel ve dini cemaatlere ayıran ve iyi işleyen Osmanlı idare sisteminin sona ermesine yol açmıştır (Karpas 1999: 19-20). Öyle ki bundan sonra Rum Patriği ve onun hiyerarşisi altındaki Rum Ortodoks bölgelerinde "en ciddi kötü yönetim örneklerinin" görüldüğü ifade edilmektedir. Rum Ortodoks kilisesi kendine bağlı Ortodoks Slavları Rumca'yı ana dil olarak öğrenmeye ve Rumlardan daha fazla millet vergisi ödemeye zorlamıştır (Shaw 1985: 1003). Ancak zamanla çeşitli unsurlar arasında etnik bilinçlenme Helenleşmeye karşı muhalefeti hızlandırmıştır. Bu ortamda bir siyasal elit bilincine sahip olmayan guruplar kolayca asimile edilmişlerdir. Balkanların en eski guruplarından biri olan Ulahlar da bundan nasibini almıştır. Nitekim kendi devletlerine sahip olamayan etnik gurupların "kötü" durumlarına Ulahlar örnek gösterilmektedir. Makedonya, Samandıra ve Tinmok vadisindeki Ulahların Yunan, Bulgar ve Sırp oldukları, hatta üç kardeşin Yunan, Bulgar ve Sırp olmalarının olağan karşılandığı belirtilmektedir (Karpas 1999: 19-20, 33).

Bulgar-Rum mücadelesinin yoğunlaştığı 1880'lerden itibaren Rumlar, Makedonya'da etkinliklerini artırmak için Ulahları asimile çalışmalarını hızlandırmışlardır. 1875 yılında Patriğin emri ile Ulahların kullandıkları sekiz

³ BOA, TFR.1.UIM., Nr. 5/478, 12 Temmuz 1320/ 25 Temmuz 1904.

kilise birden kapatılmıştır. Kiliseleri kapatılan ve Ortodoks Rum kilisesi tarafından istekleri reddedilen Ulahlar, Osmanlı hükümeti ve Romanya'ya şikayette bulunmuşlar ve kendi aralarından bir piskopos atanmasını istemişlerdir (Arslan 2003: 4). Bundan sonraki yıllarda Ulahlar Manastır, Selanik, Yanya ve Kosova vilayetlerinde Rumlarla kilise ve mektepler konusunda sık sık ihtilafa düşmüşler, ayrı kilise ve mekteplerde, ana dillerinde ayin ve eğitim yapabilme mücadelesi vermişlerdir.

Rum-Ulah kilise anlaşmazlığının en yoğun yaşandığı yer Manastır vilayeti olmuştur. Bu anlamda Malovişte, Cinipoli ve Kilisora köy ve bucakları ön plana çıkmıştır. Yapılan incelemelerde prensip olarak Ulahların haklı olduğu anlaşılmıştır (Uzer 1999: 206). Kilisora'da çıkan anlaşmazlık üzerine Osmanlı hükümeti burada Aya Nikola kilisesinin Uahlara, Aya Dimitri kilisesinin ise Rum taraftarlarına verilmesini kararlaştırmıştır. Ancak Kesriye Rum despotunun teşvikiyle mahallî idare Aya Nikola kilisesinde bir hafta Ulah, diğer hafta Rumların ayin yapmaları yönünde karar almıştır. Ulahlar bu uygulamanın hükümetin kararına aykırı olduğunu belirterek Osmanlı yönetiminden sorunu çözmesini talep etmiştir. Hükümet, Manastır vilayet idaresinden Ulahların talebinin teminine çalışılması, şayet Rumlar razı olmazsa Aya Nikola kilisesinde nöbetleşe ayin yapmalarının sağlanmasını istemiştir⁴. Kilisora'da Ulah kilisesi papazı Kozma Efendi, Rum Patrikhanesi'nin kiliselerinin kapatılması yönündeki tebligatına rağmen ayine devam edince tutuklanmıştır⁵. Buradaki ihtilaf ileriki yıllarda da devam etmiştir. Kilisora nahiyesinde iki kiliseden birinde Ulahça ayin yapılması Kesriye metropoliti tarafından engellenince Ulahlar tekrar Osmanlı hükümetine başvurarak kiliselerden birinin kendilerine tahsisini istemişlerdir. Ancak, Manastır vilayetine Rumeli vilayetlerinin çoğunda Rumlarla Ulahlar arasında ihtilafa sebep olan mabet ve mekteplerin geneli hakkında bir karar verilinceye kadar mevcut durumla idare edilmesi bildirilmiştir. Vilayet yönetimi ise Rumlarla Ulahlar ve Bulgarlar arasında çıkan olaylar vahamet boyutuna ulaşmadan bir karar verilmesini istemiştir⁶.

Kilisora nahiyesinde kiliseye bağlı dükkânların kirası konusunda da problem yaşanmıştır. "Ulah taifesi vekili Taki" imzasıyla gönderilen yazıda, nahiyeye muhtarının Uahlara ait kiliseye tabi dükkânlar kiracılarından fazladan 2 bin kuruş aldığı belirtilmiş ve bu meblağın geri alınarak adı geçen kişi hakkında kanunî işlem yapılması istenmiştir. Vilayete, ihtilaf konusu olan Aya Nikola kilisesine bağlı dükkânların kirasının kilise hakkında kesin emir verilene kadar iki millet arasında yarı yarıya paylaşılması ve kilisede nöbetleşe ayin yapmaları bildirilmiştir. Fakat karara Ulahlar rıza gösterirken Rumlar kira bedelinin tamamen kendilerine verilmesi için ısrar etmişlerdir⁷.

⁴ BOA, DH.MKT., Nr. 203/34, 25 Zilkade 1311/ 31 Mayıs 1884.

⁵ BOA, Y.PRK.BŞK., Nr. 21/24, 23 Ramazan 1308/ 2 Mayıs 1891.

⁶ BOA, DH.MKT., Nr. 1986/126, 20 Muharrem 1310/ 13 Ağustos 1892; DH.MKT., Nr. 1993/31, 4 Safer 1310/27 Ağustos 1892.

⁷ BOA, DH.MKT., 180/26, 5 Şevval 1311/ 12 Nisan 1894.

Manastır vilayetinin diğer yerlerinde de Ulahlar kiliselerinde serbest ayin yapamadıkları yönünde şikâyetlerde bulunmuşlardır. Nejbol ve Malovişte köylerinde ayin esnasında Rumlarla Ulahlar arasında arbede çıkmış, her iki köyde de birer Rum ölmüş, beş Rum yaralanmıştır⁸. Aynı vilayette Gerebene kazası Krayna köyünde de ayin sırasında Rumlarla Ulahlar arasında arbede yaşanmıştır (Arslan 2003: 5). Krayna köyü Ulahları, kiliselerinin Rumlar tarafından kapatıldığına dair Osmanlı hükümetine defalarca şikâyet dilekçeleri göndermişlerdir⁹. Gerebene'ye bağlı Samarina köyünde de dört kiliseden biri olan Panaya kilisesi Ulahlara tahsis edildiği halde Rumlar bu kiliseye müdahale ederek Ulahları mağdur etmişlerdir¹⁰. Burada Ulahlara tahsis edilen kiliseye Rumların saldırıları ileriki yıllarda da devam edince Osmanlı hükümeti vilayete, bu saldırıların önlenmesi ve kilisenin Ulahlara aidiyetinin temin edilmesini bildirmiştir¹¹.

Ulahlarla Rumlar arasında kiliseler konusunda olduğu gibi mektepler hususunda da problemler yaşanmıştır. Ulah-Rum mektep anlaşmazlığı özellikle Yanya ve Manastır vilayetlerinde zuhur etmiştir. Yanya vilayeti Hıristiyanlarının çoğu, Manastır halkının ise önemli bir kısmı Ulah'tır. Bunlar Yunanlılık bilinciyle hareket eden Rumlarla birlikte olmaktan sakınarak mekteplerinin ayrılmasını istemişlerdir¹². Bölgede görev yapan, adının ve verdiği bilgilerin gizli kalmasını isteyen bir Osmanlı memuru raporunda, adı geçen vilayetlerde Rumlarla Ulahlar arasında mektep gerginliğinin son dönemlerde arttığını belirtmiştir. Önceleri çocuklarını Rum lisanıyla okutan Ulahlar, bir süre sonra mekteplerini ayırmaya kalkışmışlardır. Romanya'da kurulan bir cemiyetin her yıl gönderdiği paralarla Ulah daskalları tedarik ederek Rum daskalları mekteplerinden kovmuşlardır. Bu tavırlarında Makedonya'da Ulahçılığın uyanmasına sebep olan Ortodoks papaz Apastola Margariti'nin rolü büyüktür¹³. Margariti, Makedonya'nın asıl sahiplerinin Ulahlar olduğu temasını işleyerek Ulah kilisesini Rum kilisesinden ayırmaya ve Ulahların ayrı bir millet olduğunu yaymaya çalışmıştır. Bu çalışmaları sebebiyle dört kez Yunan komitacılarının suikast tertibine maruz kalmıştır (Harp Akademileri Komutanlığı 1992: 81). Osmanlı tebaası iken bir yolunu bulup Romanya tabiiyetine geçen Margariti, Romanya'daki cemiyetin vekili olarak oradan gelen paraları Ulah mekteplerine dağıtmakta, Yanya ve Manastır vilayetlerinde Ulahça eğitim için halkı teşvik etmektedir. Yabancı tebaadan olmasına rağmen bölgede köy köy gezmesi mahzurlu bulunmuş ve Avusturya Devleti'ne hizmet etme amacında olduğu anlaşılınca eski vali Kemal Paşa kendisini buradan sürmüştür. Ancak oğlu Taki, valinin oğlu Cavid Bey'e Fransızca öğretme bahanesiyle yaklaşmış ve Avrupa gazetelerine vilayetin işleri

⁸ BOA, Y.PRK.ZB., Nr. 11/32, 28 Mart 1309/9 Nisan 1893.

⁹ BOA, DH.MKT., Nr. 1796/112, 19 C. Evvel 1308/31 Aralık 1890.

¹⁰ BOA, DH.MKT., Nr. 224/51, 9 Şevval 1311/ 15 Şubat 1894.

¹¹ BOA, DH.MKT., Nr. 2270/33, 10 Receb 1317/14 Kasım 1899.

¹² BOA, Y.EE.KP., Nr. 4/361.

¹³ BOA, Y.PRK.MYD., Nr. 6/79, 17 R.Evvel 1305/3 Aralık 1887.

hakkında methiyeler yazdırmak gibi yollarla hükümetin teveccühünü kazanmıştır. Taki'nin kılavuzluğunda Kesriye kazası Kilisora köyünde bazı evler basılarak zararlı diye el konulan evrak aslına uygun olmayan şekilde tercüme ettirilmiştir. Margariti'nin yakınları da Ulahları Rumlardan ayırarak Prusya-Avusturya'ya meylettirmeye çalışmışlardır (Harp Akademileri Komutanlığı 1992: 81).

Kilisora'da mektep konusunda yaşanan anlaşmazlık Ulah muallimleri tarafından Osmanlı yönetimine şikâyet edilince sadaret, Manastır vilayetine mevcut mektebe benzer bir mektebin daha yapılması suretiyle ihtilafın giderilmesini bildirmiştir. Görice mutasarrıflığına ise yeni mektep inşa edilene kadar mevcut mektebin tatil edilmemesi ve o zamana kadar hangi tarafın idaresinde ise aynı durumun sürdürülmesini bildirmiştir. Dolayısıyla talimat gereği bu mektep daha önceden olduğu gibi Rumların idaresinde kalacaktır. Bu da Ulahların şikâyetlerinin süreceği anlamına gelmektedir¹⁴.

Ulahlar, Rumlarla mektepler konusunda yaşadıkları problemlerle ilgili olarak kimi zaman Osmanlı maarif idarelerinden de şikâyetçi olmuşlardır. Örneğin, Resne Ulah mektepleri muallimi Pandeli Kunda yaver-i ekrem Derviş Paşa'ya gönderdiği yazıda, Manastır maarif müdürünün Ulah mektepleri hocalarına baskı yaptığını ve maarif meclisinde tercüman olarak görev yapan Vasil adlı Rum'un teşvikiyle hareket ettiğini ileri sürmüştür. Maarif meclisi azası Esad Efendi de Ulah mekteplerine baskı yapmıştır. Gobeş ve Resne Ulah mekteplerinin kapatılmasında rolü olmuştur. Aynı konu ile ilgili olarak Gobeş Ulah mektebi müdürü daskal Dimitri de şikâyette bulunmuş ve vilayet makamına gönderdiği yazıda, mektebinin ruhsatsız olması sebebiyle müdürlük yapamayacağını bildirildiğini belirtmiş ve memuriyetine iade edilmesini istemiştir. Ancak vilayet polis idaresi, söz konusu mektebin açılışına dair resmî emri olmadığını, kendisi tasdik edilmiş bir program veremediğinden şahadetnamesinin tasdik edilemeyeceğini bildirmiştir¹⁵. Ulahların vekil seçtiği Taki, Ulah mektepleri konusunda İşkodra vilayetinde de çalışmalar yapmış, Draç'ta sakin Ulahlar için açılması istenen mektebe ruhsat verilmesi yönünde faaliyet göstermiştir¹⁶.

Ulahlar Rumlarla kendi kilise ve mekteplerine sahip olma dışında anadilde ayin ve eğitim konusunda da sorun yaşamışlardır. Oysa 9 Ağustos 1891'de Adliye ve Mezahib Nezareti'nden sadarete gönderilen bir yazıda Ulahların ana dillerinde ayin yapma hakları olduğu belirtilmekteydi. Çünkü Anadolu ve Arabistan'da Ortodoks olup dilleri Rumca olmayanlara kendi dillerinde ayin yapma hakkı tanınmıştı. Bu hakkın Ulahlardan esirgenmesi eşitliğe aykırı idi. Ayrıca 16 Eylül 1892'de Ulahların, Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlı kalmaları şartıyla kendi dillerine tercüme edilmiş kitaplar ile ayin yapabilecekleri ve bazı kiliselerde Ulahça bilen papazlar bulundurulabilecekleri

¹⁴ BOA, MF.MKT., Nr. 114/43, 26 R.Evvel 1307/ 20 Kasım 1889.

¹⁵ BOA, Y.PRK. MF., Nr. 2/2, 17 Mart 1306/ 29 Mart 1890.

¹⁶ BOA, DH.MKT., Nr. 309/65.

kararı alınmıştı. Buna rağmen Patrikhane Ulahların bu hakkı kullanmalarına müsaade etmemiş, Ortodoks kilisesine bağlı tüm din görevlilerinin kendi emirlerine itaat etmesini istemiştir (Arslan 2003: 4). Çünkü Patrikhane, Ulahların Patrikhane'ye bağlı kalmakla birlikte ibadet dili olarak Ulahça kullanmak ve ayinlerini Ulah papazlarla yapmak isteklerini kilise gelenekleri ve din prensiplerine aykırı bulmaktaydı (Uzer 1999: 203). Bu yaklaşım yalnız Ulahlara yönelik değildi. İstanbul Patrik'i, daha 1800 tarihlerinde metropolitlere gönderdiği bir tamimle Bulgar kilise mekteplerinin kapatılmasını, kiliselerde yalnız Rumca yazılmış din kitaplarının okutulmasını ve mekteplerde de sadece Rumca kitapların tedrisini emretmiştir (İnalçık 1992: 19).

Gosin, Malovişte ve Krayna köyü Ulahları Osmanlı Hükümeti'ne anadillerini kullanamadıkları yönünde şikâyette bulununca vilayete, buralarda kiliselerdeki Rumca kitapların Ulah diline tercüme ettirilerek ayin yapılmasının sağlanması bildirilmiştir. Ancak bu durum Rum metropolitlerinin baskılarını önleyememiştir. Özellikle Ohri metropoliti Ulahlara şiddet uygulamıştır. Ulahlar bu baskıların önlenmesi için hükümet merkezine sık sık arzuhaller göndermişlerdir. Manastır vilayet idaresi ise, Ohri metropolitinin çeşitli milletler arasında husumete sebep olduğunu tespit etmiş ve memuriyetine devam etmesinin sakıncalı olduğunu hükümete bildirmiştir¹⁷.

Patrikhane, Ulahçanın kullanımı ile ilgili olarak kimi zaman devletin uygulamalarından da rahatsızlık duymuş ve bunu Osmanlı hükümetine iletmiştir. Örneğin, Gerebene kaymakamı tarafından Samarina köyü muhtar ve ihtiyar heyetine gönderilen tahriratın Ulahça yazıldığını belirterek bunun mevcut uygulamalara aykırı olduğunu bildirmiştir. Ancak Serfice mutasarrıflığı duruma açıklama getirmiştir. Buna göre, Samarina köyü halkı çoğunlukla Uahlardan oluşmaktadır ve aralarında başka dil konuşan kimse yoktur. Dolayısıyla hükümetin tebligatlarının tercümana gerek kalmadan anlaşılabilmesi için tahrirat Ulahça yazılmıştır. Üstelik eskiden beri Türkçe olarak köylere yazılan tezkerelerin altına her köyün ana diliyle birer tercümesi yazılmaktadır. Söz konusu Ulahça tahrirat da bu kabildendir¹⁸.

Kiliseler, okullar ve ana dilde ayin ve eğitim konusunda yaşanan Ulah-Rum anlaşmazlığı zaman zaman eylem ve şiddete sebep olmuştur. 1903 yılı başında Cuma-i Bala kazasında 13 Ulah kulübesi ateş alarak yanmıştır. Yangının sebebi ve çıkarıcıları tespit edememiştir. Ancak Siroz Mutasarrıflığı, yangın suçunu Müslüman halk ve memurlara yükleyerek şikâyette bulunabilmek amacıyla fesat erbabı tarafından çıkarılmış olabileceği kanaatindedir¹⁹. Aynı

¹⁷ BOA, *DH.MKT.*, Nr. 1978/12, 1 Muharrem 1310/ 25 Temmuz 1892; *DH.MKT.*, Nr. 2035/40, 6 C.Ahir 1310/ 26 Aralık 1892; *DH.MKT.*, Nr. 226/2, 21 Şevval 1311/ 27 Şubat 1894; *DH.MKT.*, Nr. 2039/31, 15 C.Ahir 1315/ 10 Kasım 1897.

¹⁸ BOA, *DH.MKT.*, Nr. 1027/24, 25 Zilkade 1323/ 20 Ocak 1906.

¹⁹ BOA, *DH.MKT.*, Nr. 632/52, 13 Şevval 1320/ 12 Ocak 1903; *Y.PRK.U.M.*, Nr. 61/79, 4 Şevval 1320/ 3 Ocak 1903.

tarihlerde Manastır'da bir Ulah papaz Rumlar tarafından sürülmüş ve bir Ulah cenazesinin defninde olay çıkarılmıştır²⁰.

Bölgede Yunanlıların sevk ettiği eşkıya çeteleri faaliyettedir ve özellikle Yanya vilayetinde büyük rahatsızlık yaratmıştır. Ulah ahalinin çetelerden rahatsızlığı artınca bölgeye tahkikat yapmak üzere bir heyet gönderilmiştir. Heyetin incelemeleri sonunda hazırladığı rapora göre; Ulahlar Yanya vilayetinde çoğunluk oluşturacak durumda değildir. Romanya Sefareti'nin Ulahların mektep ve milliyetleri konusunda mahallî hükümetten baskı gördükleri yönündeki iddialarının aslı yoktur. Ulahlarla meskûn Vuvusa köyünde birkaç ay önce yıkılan Ulah mektebinin Rum eşkıyası tarafından yıkıldığı kesin olarak anlaşılmıştır. Bunlardan kimliği belirlenen 7 kişi Yanya valisinin emriyle sürülmüştür. Tahkik heyeti, mevkiinin önemi nedeniyle İtalya, Avusturya ve Yunanistan'ın Yanya vilayetine göz diktiğini belirtmiş ve dokuz yıldır devam eden idare ile ilgili şikâyetlerin dikkate alınmasına vurgu yapmıştır²¹.

1905 yılı içinde de Rumlar tarafından Ulahlar aleyhinde birçok saldırı ve cinayet vakaları gerçekleştirilmiştir. Kayalar kazasında Rum çetesi iki Ulah çobanı katletmiş, Karaferye'de Ulahların yaralandığı olaylar yaşanmış, İsporlita çiftliğinde yiyecek-içecek talebiyle yol kesmişlerdir. Hatta nüfus sayım işlerine fesat karıştıran Rumlar tespit edilmiştir²². Karaferyeliler sadarete çektikleri telgrafta, Rumların milli hisleri sebebiyle öteden beri sadık Ulah tebaasını katlettiğini, telgrafı çektikleri gün bir Ulah papazının çarşısı içinde kiliseye girerken Rumlar tarafından öldürüldüğünü, bir papazın da yaralandığını belirtmişlerdir. Bu tür eylemler sebebiyle dışarı çıkamadıklarını ifade ederek can ve mallarının korunmasını istemişlerdir. Sadaret, Karaferye kaymakamına katillerin en kısa sürede yakalanmaması halinde azledileceğini kesin bir dille bildirmiştir. Sadaret'in kararlılığının da etkisiyle olayın faileri iki gün içinde yakalanmışlardır²³. Rum-Ulah çatışmasının yoğun yaşandığı yerlerden biri de Gevgili'dir. Burada Ulahlara yönelik katli ve yaralama olayları artınca, Selanik vilayetinden Ulahların yaşadıkları yerlere yeteri kadar kuvvet sevk edilmesi ve kazaya gittiği tespit edilen Rum eşkıyasının yakalanması istenmiştir²⁴.

Ulahlara yönelik saldırılarda kimi zaman din adamları ve cemaat ileri gelenleri hedef alınmıştır. Roşpoz'a sürülen Ulah cemaati ileri gelenlerinden Hacı Gogub'a suikastta bulunmak üzere Rum eşkıya gönderilmiştir. Adı geçen kişi Rum-Ulah anlaşmazlığının giderilmesi için bir tedbir olarak Karaferye'den sürülmüştür. Ancak Rumeli Müfettişliği, yalnız Ulahlardan birinin sürülmesinin Rum çeteleri cesaretlendireceği kanaatindedir. Bu sebeple Karaferye'de Rum-Ulah olaylarını teşvik eden Rum ileri gelenlerinden bazılarının da sürülmesinin

²⁰ BOA, DH.MKT., Nr. 875/80, 11 Receb 1322/21 Eylül 1904.

²¹ BOA, Y.EE., Nr. 50/95, 11 Zilkade 1323/ 6 Ocak 1906.

²² BOA, TFR.1.UIM., Nr. 10/953, 18 T.Sani 1321/ 1 Aralık 1905.

²³ BOA, BEO Vilayet Gelen-Giden 464, Nr. 220954.

²⁴ BOA, DH.MKT., Nr. 2733/100, 27 K.Sani 1324/ 9 Şubat 1909.

emniyetin sağlanması açısından isabetli olacağını bildirmiştir. Müfettişliğin tezkeresi yazıldığı gün iki Ulah, Karaferye'ye kömür naklederken öldürülmüştür. Bu tür cinayetlerin Rumlar tarafından organize edildiğine dair güçlü kanaatler vardır ve müfettişlik tezkeresinde önemli konulara dikkat çekilmiştir. Buna göre, Rumeli vilayetlerinde Ulah cemaat, Rum ve Bulgarlara nispeten az olmasına rağmen civar hükümetlerin Osmanlı aleyhindeki siyasî emellerine alet olmamıştır. Padişaha ve hükümete diğer gayrimüslim milletlerden daha fazla bağlıdır. Dolayısıyla diğer milletler tarafından mezalime uğramalarının önlenmesi hükümetin menfaatindedir.

Rumeli Müfettişliği Rum-Ulah anlaşmazlığı ile ilgili icraatları sebebiyle kimi zaman yerel yöneticilerin şikâyetlerine maruz kalmıştır. Örneğin, Selanik valisi 14 Ekim 1907 tarihli yazısında, son bir yılda Ulah cemaatinden yüzden fazla kişinin Rum eşkıyası tarafından katledildiği, buna rağmen bir Rum hakkında bile idarî işlem yapılmadığı yönünde serzenişte bulunmuştur. Valiye göre, sonradan Karaferye'de 8 Rum öldürülünce müfettişlik, Ulah cemaati ileri gelenlerinden Hacı Gogub'un sürülmesini gerekli görmüş, ardından ise Rum-Ulah anlaşmazlığında etkisi olan iki Rum için aynı karar çıkmıştır. Vali, Müfettiş Paşa'nın bu kararı istemeyerek verdiğini belirtmiştir²⁵.

Rumların baskılarını artırması, Patrikhane'nin Ulahlara kendi din adamlarıyla ibadet ettirmemesi ve Rum komitelerine karşı kendilerini koruma ihtiyacı Ulahları komite ve çeteler kurmaya sevk etmiştir. Bazı Ulahlar Makedonya için Rumlarla savaşıyan Bulgarlarla ittifak ederek komiteciliğe başlamışlardır. Ohri'de ve Gevgili kazasının bazı köylerinde Ulah ve Bulgar komiteleri birlikte saldırılar düzenlemişlerdir (Arslan 2003: 10). 31 Ağustos 1906'da sadarete gönderilen bir yazıda, Ulahların Bulgar ve Rum eşkıyasını taklitten ve çete teşkilinden vazgeçecekleri ümit edildiyse de rahat durmayacaklarının anlaşıldığı belirtilmiştir. Nitekim öyle de olmuş, Rumların katli eylemleri karşısında Ulahlar da boş durmamışlardır. Gerebene kazası Münasebat köyünde dört Rum'u dağa kaldırarak katletmişlerdir. Benzer şekilde aynı kazanın İzdaris köyünden dört Rum, Ulah ve Arnavutlardan oluşan bir çete tarafından dağa kaldırılmıştır. Ulahların, Rum eşkıyasını takip etmek ve Rum köylerine misilleme saldırılarda bulunmak için Müslüman Arnavutlarla çeteler kurma teşebbüsünde bulunduğu haber alınca, Manastır ve Selanik vilayetlerine gereken önlemin alınması bildirilmiştir²⁶. Romanya'dan Manastır Ulah mektebi müfettişi Lazar Dama adına gönderilen ve müfettişin uşağının üzerinde yakalanan mektubun içeriğinden de Ulahların Rumlarla aralarında olan nefret dolayısıyla komiteler kurma teşebbüsünde oldukları anlaşılmıştır²⁷.

Çete ya da komiteye dahil olanların yanı sıra bir kısım Ulah'ın da özellikle sınır civarında ve eşkıya geçidi olan yerlerde Bulgar çeteler ile birlikte silah ve yasak maddelerin geçişini kolaylaştırdıkları ve eşkıyaya yardım ettikleri

²⁵ BOA, Y.PRK.U.M., Nr. 80/97, 1 T.Evvel 1323/ 14 Ekim 1907.

²⁶ BOA, TFR.1.U.M., Nr. 14/1377-1/1, 18 Ağustos 1322/ 31 Ağustos 1906.

²⁷ BOA, TFR.1.U.M., Nr. 1/1026, 6 Mart 1324/ 19 Mart 1908.

tespit edilmiştir. Bu sebeple sınırda bulunan çobanların içeriye doğru nakledilmeleri ve eşkiya geçidi olan yerlerdeki çobanların takip ettirilmesi kararı alınmıştır²⁸. Genellikle göçebe Ulahlar bu tür eylemler içinde olmuşlar ve bir kısmı ihbar üzerine tevkif edilmiştir. Sorguları sonunda kefalete bağlanarak tahliyelerine karar verilmiştir. Ancak bunlardan altısı Diyarbakır, Adana, Sivas gibi uzak Osmanlı memleketlerine sürülmüşlerdir²⁹.

2. Ulahların Osmanlı Devleti'ne Bakışı, Talepleri ve Ayrı Bir Millet Olarak Tanınmaları

Ulahlar gerek kuruluş döneminde gerekse imparatorluğun son yüzyılında Osmanlı Devleti karşısındaki oluşumlarda yer almışlardır. 1396 Niğbolu, 1443 Morova, 1444 Varna ve 1448 II. Kosova Muharebelerinde Haçlı ittifaklarına katıldıkları gibi (Uzunçarşılı 1998: 280,421,436,446) XIX. yüzyıl başında bir kısım Ulah, Mora isyanına destek vermiştir (Koyuncu 2006: 494). Hatta 93 Harbi'nde Romanya ve Bulgarlarla birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı Ruslarla beraber savaşmışlardır (Arslan 2003: 3). Ancak bundan sonraki süreçte Ulahların Osmanlı Devleti yanında ve devletin politikasından memnun durumda oldukları anlaşılmaktadır.

Arnavut aydınların çoğu Osmanlıların Balkanlara geçişinin güneyde Helenleşmeyi, kuzeyde Slavlaşmayı önlediği ve böylece bölgede nüfusça az ve dağınık halde yaşayan toplulukların Osmanlılar sayesinde kimliklerini korudukları kanaatindeydi. Bu düşünce Ulahlar tarafından da kabul görmektedir (Balcı-Özgen-Karaevli 2006: 58). Ulahlar millet olarak Osmanlılara karşı olmadıklarını XVIII. yüzyıl sonu ve XIX. yüzyıl başında ortaya çıkan askerî ve siyasî olaylarda göstermişlerdir. Özellikle 1821 Yunan ayaklanmasından sonra Yunanlıların Ulahları küçümsemeye başlaması, onları Osmanlı yönetimine daha da yaklaştırmıştır. Teselya bölgesinin Yunanistan'a verilmesi gündeme geldiğinde buna karşı çıkarak "Türklerle beraberlikten yanayız, Yunanlılarla beraberliğe karşıyız" sloganı atmışlar ve 15 bin imzalı yazıyı Berlin Kongresi'ne göndermişlerdir (Dimçev 2002: 131)³⁰.

İki bin seneyi aşkın ikamet ettikleri yerlerin Yunanistan'a bırakılmasının asıl bir Latin milletinin mahvı anlamına geleceğini düşünen Ulahlar, doğuda asayişin devamının Ulahların Rum siyasî fikirlerine kurban edilmemesine bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre, bu değişiklik sadece Teselya'daki Ulahları etkilemeyecek Makedonya ve Epir'deki Ulahlar da perişan olacaklardır. Çünkü bu bölgedeki Ulahlar ile Pirizren ve Debre gibi yerlerdeki Arnavutlar kışın köylerini terk ederek otlağı bol olan Teselya'ya gitmektedirler. Teselya Yunanistan'a bırakıldığında Ulahlarla Arnavutların ittifak edeceğini, bunun ise

²⁸ BOA, TFR.1.UM., Nr. 11/1099, 12 Muharrem 1324/ 8 Mart 1906.

²⁹ BOA, DH.MKT., Nr. 842/20, 11 R.Ahir 1322/ 25 Haziran 1904.

³⁰ Ulahlar XII. Yüzyılda Teselya'ya yerleşmişler ve burada bağımsız bir Valahya devleti kurmuşlardır. Latinlerin 1204'te İstanbul'u işgalinden sonra kurulan Epir Despotluğu içinde devletleri erimiş, daha sonra ise Sırp lar tarafından ilhak edilmiştir. (Akyay 2001: 60).

asayışı bozucu olaylara sebep olabileceğini düşünmektedirler. Teselya ve Tırhala'daki nüfus yoğunlukları dolayısıyla isteklerinin dikkate alınması gerektiğini belirtmektedirler. Epir, Teselya ve Makedonya'daki Ulahları temsilen vekil seçilen 7 kişi Yunan nüfus ve arazisini genişletmek adına kendi hukuk ve menfaatleri hilafına uygulamalarda bulunulmasını hiçbir şekilde kabul etmeyeceklerini kesin bir dille beyan etmişlerdir. Ulah temsilcilerin ifadesine göre, Teselya ve Tırhala'daki Ulahların sayısı 200 bini geçmektedir ve bu bölgelerde Rumlardan ziyade Ulahlar politik öneme sahiptir. Rumeli'de birçok nahiye ve köyü kendileri kurmuşlar, Rum kilisesinin baskısına rağmen dillerini ve ahlaklarını korumuşlardır. Dolayısıyla bu bölgede Ulahları dikkate almamak adalet ve hukuka olduğu kadar politikaya da ters düşmektedir³¹. 22 Haziran 1897'de de Kardiçe ve Kalabaha Ulah ileri gelenleri Yenişehir'den altı büyük devletin hariciye nezaretine çektikleri telgrafta, memleketlerinin Yunanistan'a verilmemesini rica ederek mezhep hürriyetlerine ve milli adetlerine her zaman saygı gösteren Osmanlı idaresini arzu ettiklerini belirtmişlerdir³².

Ulahların devlete olan bakışını Rumeli vilayetleriyle yapılan yazışmalardan tespit etmek mümkündür. Maçova'da bulunan Yunan Hudut Kumandanı Neşet Paşa, bölgeyi teftişi sonrasında hazırladığı raporda, Alasonya'dan Maçova'ya kadar olan hudut civarındaki yerlerin büyük kısmının Ulahlarla meskûn bulunduğunu ve bunların Padişah'a çok bağlı olduklarını belirtmiştir. Yunanlılar Krayna'ya saldırdığında bir kısmı silahlanarak, aileleri de Osmanlı askerine su taşıyarak sadakatlerini göstermişlerdir. Ancak Ulahlar içerisinde Yunanistan'a meyilli olanlar da bulunmaktadır³³. Nitekim Golos'da Yunan Umum Hudut Kumandanlığı'ndan gönderilen şifrede, Melakoş civarında Koçofla köyü Ulah ahalisinin köylerinin Osmanlı tarafında kalacağını hissedince hanelerini tahrip edip enkazını beraberlerinde alarak Yunanistan'a firar ettikleri yazılmıştır³⁴. Gerçi Osmanlı yönetimi bu tür eğilimlere meydan bırakmamak, farklı toplulukların güvenini kaybetmemek için her dönem gerekli hassasiyeti göstermeye çalışmıştır. 1845 yılına ait bir belgede Rumeli'de Çelnika ve Ulahların ürkütülmesi ve güven kaybına uğraması halinde Yunan tarafına geçmeleri ihtimalinden bahsedilmektedir. Bu göçebe topluluklar nüfus defterlerinde kayıtlı değildir ve az miktardaki cizye ve yaylak-kışlak vergileri buldukları yerlerde alınmaktadır. Devlet, az olan vergileri yaylak ve kışlak vergileri ile birleştirildiğinde yerleşik halkın vergilerinden fazla olduğunu fark etmiş ve ileride gereği yapılmak üzere bunların mal varlıklarının sayımını durdurmayı uygun görmüştür³⁵.

³¹ BOA, Y.PRK.AZJ., Nr. 4/108.

³² BOA, Y.PRK.PT., Nr. 14/16, 10 Haziran 1313/ 22 Haziran 1897.

³³ BOA, Y.PRK.ASK., Nr. 143/20, 6 R.Ahir 1316/ 24 Ağustos 1898.

³⁴ BOA, Y.PRK.ASK., Nr. 139/53, 9 Muharrem 1316/28 Mayıs 1898.

³⁵ BOA, A.DVN.MHM., Nr.2/29, 29 Zilkade 1261/ 30 Kasım 1845.

Özellikle Manastır vilayeti Ulah cemaati padişaha sadakatlerini birçok kez bildirmişlerdir. 1903 yılı sonlarında bölgenin Ulah ileri gelenleri Rumeli Vilayetleri Müfettişi Hüseyin Hilmi Paşa'ya sundukları arizada nail oldukları güven, huzur ve kendilerinden esirgenmeyen lütuftan dolayı Padişah'a şükran ve sadakatlerinin iletilmesini istemişlerdir³⁶. Hüseyin Hilmi Paşa'ya gönderilen bir başka mektup da Ulahların Türklere bakışını göstermesi bakımından manidardır. Bükreş'ten Romanyalı olduğunu belirten A. Hristako tarafından yazılan Ulahça mektupta, ecdatlarının vasiyetnamelerinde ve kitaplarında Türkleri diğer milletlerden daha fazla sevmenin ve onlarla iyi ilişkiler kurmanın kendileri için hayırlı olduğunu tavsiye edildiği belirtilmektedir. Mektubu yazan kişi ayrıca Türklerin namuslu, dürüst ve merhametli olduğunu ataları gibi kendilerinin de gözlemlediklerini ifade etmiştir³⁷.

Ulahlar devlete olan bağlılıklarına ve devletin kendilerine olan teveccühüne dayanarak istek ve şikâyetlerini Osmanlı yönetimine rahatlıkla iletmışlerdir. Yanya vilayetinde bazı bölgelerin Ulah cemaati padişaha gönderdikleri yazıda, sekiz yıllık bakayalarını affettiği için şükranlarını sunarlar bir de talepte bulunmuşlardır. Köylerine eşkiya takibi için gönderilen askerlerin nakil erzakları meccanen kendilerinden karşılanmakta, odunları köylerinden verilmektedir. Bu durumun onları zora soktuğunu belirterek mağduriyetlerinin giderilmesini istemişlerdir³⁸. Benzer şekilde Gevgili kazası Ulah taifesi muhtarı tarafından verilen arzualde, Livadiye köyünde göçebe olan Ulahlardan yerleşik halk gibi yol parası talep edildiği ve bu konuda baskılara maruz kaldıkları ifade edilmiş ve mağduriyetlerinin giderilmesi istenmiştir³⁹.

Rumların Ulahlara karşı baskısı arttıkça Ulahların Osmanlı yönetimine temayülü de artmıştır. Rum metropolit ve piskoposları patriklikten aldıkları emir doğrultusunda Ulahları Rumlaştırma faaliyetine hız verince Ulahlar, Osmanlı yönetimine başvurarak kendi haklarının korunması için diğer Hıristiyan cemaatler gibi bir ruhanî reise ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Selanik, Manastır ve Yanya vilayeti Ulahlarından birkaç bin kişi tarafından 1892 yılı Ağustos'unda gönderilen mahzarda, özellikle ruhanî işlerini görmek ve İstanbul'da ikamet etmek üzere metropolit Peryamat adıyla bir reisin tayinini istemişlerdir. Ancak Bâb-ı âli böyle bir isteğin kabulü için zamanın uygun olmadığı kanaatindedir. Ülkede halen Rum tebaa diğer milletlerden fazladır ve o dönem Rum cemaati ve patrik devlete her zamankinden çok sadakat göstermektedir. Dolayısıyla çıkan iradede, Rumları gücendirmemek için Ulahların taleplerinin uygun bir şekilde geçiştirilmesi istenmiştir⁴⁰. Ancak 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda Ulahlar Yunanistan'a karşı Osmanlı kuvvetlerinin

³⁶ BOA, Y.MTV., Nr. 253/179, 27 Ramazan 1321/ 16 Aralık 1903.

³⁷ BOA, TFR.1.M., Nr. 17/1631, 17-30 Ağustos 1907.

³⁸ BOA, Y.PRK.AZJ., Nr. 15/22, 15 Eylül 1305/ 27 Eylül 1889.

³⁹ BOA, DH.MKT., Nr. 128/22, 26 Safer 1311/ 7 Eylül 1893.

⁴⁰ BOA, Y.PRK.BŞK., Nr. 27/33, 23 Muharrem 1310/16 Ağustos 1892.

yanında savaşınca bu durumdan memnuniyet duyan Osmanlı yöneticileri, Ulahların dinî bir riyasete kavuşmaları için harekete geçmişlerdir. Fakat Sultan Abdülhamid'in Ulah metropolitliği kurulmasının Rum Patrikhanesi'nde büyük etki yaratacağı ve patriklik merkezinin Yunanistan'a nakline sebep olabileceği yönündeki kaygıları devam etmektedir. Muhtemelen bu kaygıdan dolayı Ulahlar için ayrı bir dinî teşkilat kurma girişimi gerçekleşmemiştir (Arslan 2003: 9).

Mayıs 1905'te Romanya'da "Îndepance Romen" gazetesinde çıkan makalede Ulahlar emellerini; mekteplerinde ana dillerinde eğitim, kiliselerinde kendi papazları ve millî lisanlarıyla ayin yapmak ve ekseriyette oldukları yerlerde Ulahlardan muhtar seçim ve tayini olarak ifade etmişlerdir. Bu tarihlerde sadaret de artık Ulahların isteklerinin başka bir kavmin hukukuna zarar vermediğini ve kendi kavimlerini muhafaza temennilerinin reddinin uygun olmayacağını düşünmektedir. Ancak kilisenin ayrılması yönünde bir talep olursa, hükümetin mezhep işlerine müdahale edemeyeceğini ve bu konudaki nizamın muhafaza edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yani eğitim ve ayin konusunda Ulahların Rum Patrikhanesi'ne bağlılıkları devam edecektir⁴¹.

Ulahların taleplerini karşılamaya çalışan Osmanlı idarecileri bölgeye çeşitli konularda onları koruyucu ve kollayıcı emir ve tebligatlar göndermiştir. Ağustos 1902'deki bir kararla Rumeli vilayetlerinde bazı memuriyetlerde istihdam edilecek Hıristiyan tebaa arasında Osmanlı mektebinde eğitim görmüş Ulahların da bulunması uygun görülmüştür. Bu doğrultuda Romanya sefiri tarafından hazırlanan defterde isimleri yer alanlardan bir kısmının uygun hizmetlerde istihdamı kararlaştırılmıştır⁴². 23 Haziran 1903'te ise Selanik ve Manastır vilayetlerine gönderilen tahriratta, Rumeli vilayetlerindeki Ulah mektepleri müfettişi Apastola Margariti Efendi'nin yerine tayin edilen Lazar Duma Efendi'ye yardımcı olunması ve yeni mektep açma teşebbüsünde bulunursa kanuna uygun olmak şartıyla müracaatının kolaylaştırılması istenmiştir. Ayrıca Ulah tebaadan arzu edenlerin jandarmaya kaydı hususunda ilgililere emir verilmesi bildirilmiştir⁴³.

Osmanlı yönetimi, Ulahların Makedonya'daki varlığını 22 Mayıs 1905 tarihli fermanla kabul etmiş ve Ulahlar "Rum milleti" yerine "Ulah milleti" olarak tanımlanmışlardır (Tokay 1996: 50; Hamzaoğlu 2000: 269). Mezhep işlerinde Rum Patrikhanesi'ne bağlılıkları devam etmek şartıyla, hukuk-ı medeniyece Osmanlı vatandaşı olan Rum, Bulgar ve Sırlar gibi bir cemaat kabul edilmişlerdir. Köy ve mahallelerinde kendilerinden muhtar ve idare meclislerine aza seçebileceklerdir. Bu kararda Ulahların Bulgarlarla işbirliğine yönelmeleri, Romanya'nın Osmanlı Devleti ile işbirliği yapmak için Ulahlar için düzenleme yapılmasını istemesi ve Almanların Ulahlar lehine girişimleri etkili

⁴¹ BOA, *DH.MKT.*, Nr. 961/58, 6 R.Evvel 1323/ 11 Mayıs 1905.

⁴² BOA, *MV.*, Nr. 105/78, 6 C.Evvel 1320/ 18 Ağustos 1902.

⁴³ BOA, *TFR.1.U.M.*, Nr. 2/185, 27 R.Evvel 1321/ 23 Haziran 1903.

olmuştur (Arslan 2003: 11). Kısa süre sonra sadaret, Rumeli Müfettişliği'nden tahrir-i nüfus komisyonlarına nüfus nispetleri müsait olan yerlerde Ulah cemaatinden aza tayinini istemiştir. İlk etapta Manastır kazasında oluşturulan nüfus komisyonuna Ulah aza tayin edilmiştir⁴⁴.

Ulahlar ayrı bir millet olarak tanındıktan sonra da problemleri bitmemiştir. Bulgarlara yaklaşımları ve patrikhane ile Yunanistan'ın tüm engellemelerine rağmen kendi dillerinde eğitim ve ayin hakkını kazanmaları üzerine Rumlar asimile politikasını, çete faaliyetlerini ve propaganda çalışmalarını hızlandırmışlardır. Selanik, Manastır ve Yanya vilayetlerinde birçok Ulah'ı şiddet yoluyla ya da para ve silah vermek gibi propaganda yöntemleriyle kendilerine bağlamışlardır. (Arslan 2003:12).

Osmanlı idaresinin Ulahlara karşı olumlu tavrı Abdülhamid dönemiyle sınırlı kalmamıştır. İttihat ve Terakki yönetimi de Makedonya'da yaşayan Ulahları kazanmaya çalışmıştır. Romanya halkıyla aynı millet ve dilden olan Ulahlarla iyi ilişkiler kurmanın Bükreş hükümetinin diğer Balkan devletlerine karşı desteğini sağlamada etkili olacağını düşünmüşlerdir (Bayur 1991: 161). Yıllarca Rum Patrikliği ve Bulgar Ekzarhlığı'nın baskısı altında kalan Ulahlar, II. Meşrutiyet yıllarında İttihat ve Terakki'den Ulah kilisesinin Rum Patrikliği'nden ayrılmasını, Ulah okullarının açılmasını, Ulah kilise ve okul belediyelerinin kurulmasını talep etmişlerdir. Ulahlar, Bulgar, Sırp ve Rumların baskıları sebebiyle meşrutiyet kulüplerini ancak 1909 yılında kurabilmişlerdir (Hamzaoğlu 2000: 206). 17 Aralık 1908'de açılan Osmanlı Mebusan Meclisi'nde bir Ulah mebusu bulunmaktaydı (Harp Akademileri Komutanlığı 1992: 92).

Ulahların özellikle Rumlarla anlaşmazlıkları Osmanlı yönetimi bölgeden çekilinceye kadar sürmüştür. Balkan Savaşları sonunda Osmanlı Devleti bölgeden ayrılınca Ulahlar büyük bölümü Yunanistan'da olmak üzere, Bulgaristan, Sırbistan ve Arnavutluk sınırları içinde kalmışlardır. Buralarda rahat edemeyen pek çok Ulah zamanla Romanya'ya göç etmiştir (Arslan 2003: 21)⁴⁵.

Sonuç:

Osmanlı idaresinde hoşgörü ortamında yaşayan, kültürel ve ekonomik faaliyetlerini rahatlıkla sürdüren Ulahlar (Dimçev 1999: 129) 1870'den sonra Makedonya sorunu çerçevesinde özellikle mezhepdaşları olan Rumlarla büyük sorun yaşamışlardır. Bulgarların Rum Patrikhanesi'nden ayrılmasından sonra nüfuz kaybeden patrikhane, nüfus ve etkisini artırmak düşüncesiyle Ulahları Rumlaştırma gayreti içerisine girmiştir. Ulahların ayrı kiliselerde kendi papazlarıyla ayin yapma ve ayrı mekteplerde kendi dilleriyle eğitim görme isteklerini reddetmiştir. Patrikhanenin baskısı ve Rum ve Yunan çetelerinin

⁴⁴ BOA, TFR.1.UIM., Nr. 9/845, 25 Ağustos 1321/ 7 Eylül 1905.

⁴⁵ Yunanistan Ulah azınlığının dilsel haklarını daha önce olduğu gibi bugün de baskı altında tutmaktadır. Avrupa Az Kullanılan Diller Bürosu başkanı Bojan Brezigar, Yunan yönetiminin Ulah azınlığa karşı dilsel ve kültürel asimilasyon yürüttüğünü açıklamıştır. (Gökdağ-Dinçer 2006:212-213).

faaliyetleri karşısında Ulahlar, çeteler kurmuşlar kimi zaman Bulgar ve Arnavutlarla bu anlamda ittifak yapmışlardır.

Osmanlı yönetimi Patrikhane'nin Ulahları asimile faaliyetleri karşısında onların kendi kiliselerinde kendi papazlarıyla ayin yapma ve kendi mekteplerinde kendi dillerinde eğitim görme arzularına sıcak bakmasına rağmen patrikhaneyi göz ardı edememiştir. Rumların ülkedeki nüfusunu ve konumunu düşünerek Ulahları gücendirmeden isteklerini geciktirmek durumunda kalmıştır. 1897 Yunan Savaşı'ndan sonra Ulahların taleplerine daha sıcak bakan Osmanlı hükümeti onları ancak Mayıs 1905'te ayrı bir millet olarak tanımıştır. Osmanlı idarecilerinin Ulahları desteklemesinde devlete sadakatleri etkili olmuştur. Bunun yanı sıra ayrı millet olarak tanınmalarının Hıristiyan nüfusu böleceği ve Osmanlı'nın Makedonya politikasına yardımcı olabileceği düşüncesi de göz ardı edilmemiştir (Tokay 1996: 67-68).

Kaynaklar

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

- A.DVN.MHM.
- BEO Vilayet Gelen-Giden 464
- DH.MKT.
- MF.MKT.
- MV.
- Rumeli Müfettişliği Defterleri (TFR.1.M.- TFR.1.UM.)
- Yıldız Tasnifi (Y.EE.-Y.EE.KP.-Y.MTV.-Y.PRK.ASK.-Y.PRK.AZJ.-Y.PRK.BŞK.-Y.PRK.MF.-YPRK.MYD.-Y.PRK.PT. Y.PRK.UM.-Y.PRK.ZB)

Araştırmalar

- AKYAY, B., 2001, "*Teselya Meselesi (1881)*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir
- ARSLAN, A., 2003, "*Makedonya'da Rum-Ulah Çatışması*", Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, Sayı:4, s: 1-25
- BALCI, M.- ÖZGEN Y - KARAEVLİ, N., 2006, "*Arnavut Edebiyatı Tarihi*"; Balkanlar El Kitabı, Cilt:3, KaraM Araştırma ve Yayıncılık, Çorum, s: 57-83
- BAYUR, Y.H., 1991, "*Türk İnkılabı Tarihi*", Cilt: II Kısım IV, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- BROWN, L.C., 2003, "*İmparatorluk Mirası, Balkanlarda ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*", İletişim Yayınları, İstanbul
- DİMÇEV, D.N., 2002, "*Osmanlı Döneminde Türk-Ulah Münasebetleri*", XIII. Türk Tarih Kongresi 4-8 Ekim 1999, Cilt: III Kısım:I,Türk Tarih Kurumu, Ankara, s: 125-132
- GÖKDAĞ, B.A.- DİNÇER, A., 2006, "*Balkanlarda Dil ve Kimlik*", Balkanlar El Kitabı, Cilt: III, KaraM Araştırma ve Yayıncılık, Çorum, s: 191-222
- HACISALİHOĞLU, M., 2006, "*Krallık Döneminde Romanya*", Balkanlar El Kitabı, Cilt: II, KaraM Araştırma ve Yayıncılık, Çorum, s: 541-549
- HAMZA, Y., 1993, "*XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Türk-Makedon İlişkileri*", X. Türk Tarih Kongresi 22-26 Eylül 1986, Cilt: IV, Türk Tarih Kurumu, Ankara, s: 1205-1215
- HAMZAOĞLU, Y., 2000, "*Balkan Türklüğü, Araştırmalar, İncelemeler (Makedonya, Sırbistan, Hırvatistan)*", Cilt:I, Kültür Bakanlığı, Ankara
- Harp Akademileri Komutanlığı, 1992, "*Makedonya*", Harp Akademileri, İstanbul
- İNALCIK, H., 1992, "*Tanzimat ve Bulgar Meselesi*", Eren Yayıncılık, İstanbul

- KARAL, E.Z., 1995, "*Osmanlı Tarihi*", Cilt: VI, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- KARPAT, K.H., 1999, "*Etnik Kimlik ve Ulus Devletlerin Oluşumu*", Osmanlı, Cilt: II, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s:17-34
- KOYUNCU, A., 2006, "*Yunanistan'da Bağımsız Devlet*", Balkanlar El Kitabı. Cilt: I, KaraM Araştırma ve Yayıncılık, Çorum, s: 488-514
- MALCOLM, N., 1999. "*Kosova Balkanları Anlamak İçin*", Sabah Kitapları, İstanbul
- OKUR, M., 2006, "*Balkan Savaşları*", Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, KaraM Araştırma ve Yayıncılık, Çorum, s: 612-624
- Ortaylı, İ., 1985a, "*Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet*", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: IV, İletişim Yayınları, İstanbul, s:996-1001
- ORTAYLI, İ., 1985b, "*Balkanlarda Milliyetçilik*", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: IV, İletişim Yayınları, İstanbul, s: 1026-1031
- SAATÇİ, M.B.; 2006, "*Makedonya Sorunu*", Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, KaraM Araştırma ve Yayıncılık, Çorum, s:553-567
- SHAW, S., 1985, "*Osmanlı İmparatorluğu'nda Azınlıklar Sorunu*", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: IV, İletişim Yayınları, İstanbul, s: 1002-1006
- ŞIVGIN, H., 1999, "*Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Balkan İttifaklarının Önce Kiliseler ve Çeteler Arasında Başlaması*", Osmanlı, Cilt: II, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s: 478-483
- TAŞTAN, Y.K., 2006, "*Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri*", Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, KaraM Araştırma ve Yayıncılık, Çorum, s: 413-445
- TOKAY, G., 1996, "*Makedonya Sorunu*", Afa Yayınları, İstanbul
- TOROS, T., 1985, "*Osmanlı İmparatorluğu'nda Gayrimüslim Azınlıklar*", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: IV, İletişim Yayınları, İstanbul, s: 1008-1011
- TOSUN, İ., 2006, "*Ulahların-Romenlerin Ortaya Çıkışı*", Balkanlar El Kitabı, Cilt: I, KaraM Araştırma ve Yayıncılık, Çorum, s: 252-260
- UZER, T., 1999, "*Makedonya Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*", Türk Tarih Kurumu, Ankara
- UZUNÇARŞILI, İ.H.; 1996, "*Osmanlı Tarihi*", Cilt: I, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- YERASİMOS, S., 1994, "*Milliyetler ve Sınırlar Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu*", İletişim Yayınları, İstanbul.